

1. วัตถุประสงค์

- 1.1. เพื่อควบคุมการใช้งานสารเคมีในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัยต่อผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม
- 1.2. เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี ปฏิบัติตามวิธีการปฏิบัติงานและขั้นตอนได้ถูกต้อง
- 1.3. เพื่อเตรียมแนวทางการตอบสนอง กรณีสารเคมีรั่วไหลที่มีประสิทธิภาพ โดยสามารถลดผลกระทบต่อพนักงานสิ่งแวดล้อม รวมถึงชุมชนให้ได้มากที่สุด

2. ขอบเขต

ควบคุมการรับเข้า การจัดเก็บ การใช้ การเคลื่อนย้าย และการจัดการของเสียจากงานสารเคมี ภายในอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

3. คำนิยาม

สารเคมี	หมายถึง	1. สารเคมีที่ใช้ในการตรวจวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการ รวมถึงสารมาตรฐานและอาหารเลี้ยงเชื้อ 2. สารเคมีที่ใช้ในระบบบำบัดน้ำเสีย 3. สารเคมีที่ใช้ในการกำจัดสัตว์พาหะ 4. สารเคมีอื่นๆ เช่น หมึกพิมพ์ น้ำมันเชื้อเพลิง สารเคมีที่ใช้ในการบำรุงรักษาเครื่องจักร ในที่นี้หมายความรวมถึง วัตถุอันตราย (Hazardous substance)
วัตถุอันตราย (Hazardous substance)	หมายถึง	สารที่ถูกกำหนดให้เป็นวัตถุอันตราย โดยใช้หลักเกณฑ์ที่กำหนดในการจำแนกวัตถุอันตราย หรือเป็นไปตามรายชื่อวัตถุอันตรายที่ได้กำหนดไว้ โดยทั่วไปแล้ว วัตถุอันตรายรวมถึงสารผสมหรือสารที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ วัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ สารออกซิไดซ์ สารพิษ สารที่ทำให้เกิดโรควัดคุมไขมันตรังสี สารที่ทำให้เกิดการกลายพันธุ์ ระคายเคือง หรือส่งผลให้เกิดความเป็นอันตรายต่อบุคคล สัตว์ พืช สิ่งต่างๆ หรือสิ่งแวดล้อม เช่น ตะกั่วบดกรี ฯลฯ
อันตราย	หมายถึง	สิ่งหรือสถานการณ์ที่มีศักยภาพในการนำไปสู่ความเสียหาย ในรูปของการบาดเจ็บของคน หรือความเจ็บป่วยทางร่างกาย ความเสียหายต่อทรัพย์สิน ความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมในการทำงาน หรือต่อสาธารณชนหรือหลายปัจจัยรวมกัน
การหกรั่วไหล	หมายถึง	อุบัติเหตุสารเคมีหกรั่วไหล ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคล พื้นดิน พืช แหล่งน้ำ และน้ำบาดาล
GHS	หมายถึง	ระบบการจำแนกประเภทและการติดฉลากสารเคมีที่เป็นระบบเดียวกันทั่วโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้เกิดการสื่อสารความเป็นอันตรายของสารเคมีที่เป็นระบบเดียวกันทั่วโลก ผ่านทางฉลากและเอกสารข้อมูลความปลอดภัย (SDS/MSDS) โดยใช้เกณฑ์เดียวกันในการจำแนกประเภทความเป็นอันตราย
SDS	หมายถึง	หมายถึงเอกสารข้อมูลความปลอดภัยสารเคมี ซึ่งเป็นเอกสารที่แสดงข้อมูลของสารเคมีเกี่ยวกับลักษณะความเป็นอันตราย พืช วิธีใช้ การเก็บรักษา การขนส่ง การกำจัดและการจัดการอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับสารเคมีนั้นเป็นไปอย่างถูกต้องและปลอดภัย

สำเนา

4. ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ

4.1 การรับเข้าสารเคมีและวัตถุอันตราย

4.1.1 ทีมที่มีความประสงค์ในการจัดซื้อและใช้สารเคมีให้พิจารณาประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) ตรวจสอบว่ารายการสารเคมีไม่อยู่ในบัญชีสารต้องห้ามตามข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 2) พิจารณาใช้สารเคมีที่มีความเป็นอันตรายน้อยหรือไม่เป็นอันตรายแทนสารเคมีที่จัดเป็นวัตถุอันตราย
- 3) กำหนดวิธีการเฉพาะในการจัดการ และจัดเก็บอย่างปลอดภัย รวมทั้งแผนตอบสนองต่อเหตุฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้น
- 4) มีข้อมูลความปลอดภัย (SDS) และฉลากที่แสดงข้อมูลตามข้อกำหนดของ GHS (Global Harmonized System) สำหรับสารเคมีที่จัดซื้อจากผู้จำหน่าย
- 5) ดำเนินการจัดซื้อตามกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง (QP-AF-001)

4.1.2 เมื่อได้รับสารเคมีให้ตรวจสอบสภาพทั่วไปของภาชนะบรรจุว่าไม่มีรอยร้าวหรือรอยบุบชำรุด และมีฉลากระบุชื่อของสารเคมี และรายละเอียดอื่นๆ บนภาชนะนั้นอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ไม่หลุดลอก มองเห็นได้ชัดเจน

4.1.3 ดำเนินการบันทึกข้อมูลสารเคมีในแบบฟอร์มบัญชีรายชื่อสารเคมี (Master Chemical Inventory Form) (FM-HD-023) และในระบบ Smart Lab สำหรับห้องปฏิบัติการกลางๆ ให้ใช้แบบฟอร์มบัญชีรายชื่อสารเคมี (FM-LE-152)

4.1.4 จัดทำเอกสารข้อมูลความปลอดภัยของสารเคมี (Safety Data Sheet: SDS) (FM-HD-022) โดยจัดเก็บทั้งในรูปแบบเอกสารและอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมทั้งตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยอย่างน้อยทุก 6 เดือน ซึ่งเอกสาร SDS ต้องแสดงข้อมูลด้านความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมีอย่างครบถ้วน ดังนี้

- 1) ข้อมูลสารเคมีอันตราย ได้แก่ ส่วนประกอบ ฉลากสารเคมีตามระบบ GHS รูปสารเคมี ผู้จำหน่าย คุณสมบัติทางกายภาพและทางเคมี การจัดเก็บและรักษา ความเสถียรและความไวต่อปฏิกิริยา
- 2) ข้อมูลด้านความเป็นอันตราย ได้แก่ ความเป็นอันตราย การปฐมพยาบาล
- 3) ข้อมูลด้านอัตรพิษ
- 4) การปฏิบัติเมื่อเกิดการหกรั่วไหล
- 5) ข้อมูลด้านความเป็นพิษ
- 6) ข้อมูลเชิงนิเวศ (ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม)
- 7) อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล
- 8) วิธีการกำจัด
- 9) ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- 10) ข้อมูลอื่นๆ (ถ้ามี)

4.1.5 ตัดฉลากบนภาชนะบรรจุสารเคมี ภาชนะที่บรรจุสารเคมีต้องติดฉลากข้อมูลต่อไปนี้ให้ชัดเจน ข้อมูลประกอบด้วย

- 1) ชื่อผลิตภัณฑ์และชื่อสารเคมีอันตราย
- 2) รูปสัญลักษณ์บอกประเภทของสารเคมี
- 3) คำสัญญาณ (Signal Word) เพื่อกำหนดระดับความรุนแรงของสารเคมี (อันตราย หรือระวัง)
- 4) ข้อแสดงอันตราย (Hazardous statements) หรือคำเตือนที่เฉพาะเจาะจงต่อการเป็นอันตรายของสารเคมีที่บรรจุอยู่ (hazard warning) และข้อควรระวังใน การเก็บและการใช้สารเคมีนั้นๆ
- 5) วันที่รับเข้า วันเปิดใช้งานสารเคมี อายุการใช้งานและวันหมดอายุ

4.1.6 ดำเนินการเคลื่อนย้ายสารเคมีไปยังตู้จัดเก็บสารเคมีภายในห้องปฏิบัติการ

4.1.7 เมื่อมีการรับเข้าสารเคมีใหม่ ให้แจ้งรายละเอียดสารเคมีดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงาน (จป.วิชาชีพ) เพื่อทราบและดำเนินการที่เกี่ยวข้องต่อไป

สำเนา

4.2 การจัดเก็บและการบ่งชี้สารเคมี

4.2.1 ข้อกำหนดทั่วไปของการจัดเก็บสารเคมี

- 1) หัวหน้าทีมที่มีการจัดเก็บสารเคมีต้องกำหนดผู้รับผิดชอบการควบคุม การจัดเก็บ และการนำไปใช้งาน
- 2) สถานที่จัดเก็บต้องแยกจากพื้นที่การทำงานอย่างชัดเจน และมีการควบคุมสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เหมาะสมกับการจัดเก็บ เช่น มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ห่างจากแหล่งกำเนิดความร้อน เปลวไฟ ไม่ถูกแสงแดดโดยตรง และควรมีการดูแลความสะอาดพื้นที่เก็บครอบครองสารเคมีอย่างสม่ำเสมอ ไม่ให้มีสิ่งกีดขวาง
- 3) ต้องมีป้ายชี้บ่งที่บริเวณจัดเก็บ และภาชนะบรรจุทุกประเภทรวมถึงภาชนะของสารเคมีที่มีการแบ่งใช้ ต้องมีการติดสัญลักษณ์ความเป็นอันตราย (GHS) ชี้บ่งรายละเอียดของสารเคมีครบถ้วน ถูกต้องชัดเจน พร้อมทั้งรายละเอียดข้อมูลความปลอดภัยเกี่ยวกับสารเคมี (SDS) (FM-HD-022)
- 4) ชั้นวางสารเคมีต้องอยู่ในสภาพดี คือ แข็งแรง ไม่ผุหรือเป็นสนิม ไม่โค้งงอ และมีขอบกัน
- 5) ตู้เก็บสารเคมีต้องมีการระบุชื่อของตู้ สัญลักษณ์ความเป็นอันตราย และชื่อผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน รวมทั้งหน้าตู้เก็บสารเคมีต้องมีแบบบัญชีรายชื่อสารเคมี (Master Chemical Inventory Form) (FM-HD-023) หรือแบบฟอร์มบัญชีรายชื่อสารเคมี (FM-LE-152)
- 6) การจัดเก็บ Stock Solution และตัวอย่างทดสอบ ต้องติดฉลากให้ชัดเจน โดยระบุ ชื่อสารเคมีหรือตัวอย่างสารเคมี วันที่เตรียม และความเป็นอันตราย
- 7) การจัดเก็บของเหลวในตู้เย็นหรือตู้แช่แข็ง ต้องมีภาชนะรองรับเพื่อป้องกันการหกหรือรั่วไหลของสารเคมี
- 8) ห้ามวางสารเคมีในตู้ดูดไอสารเคมีอย่างถาวร
- 9) ในกรณีที่ต้องวางขวดหรือภาชนะบรรจุสารเคมีบนพื้นห้องปฏิบัติการ ต้องมีภาชนะรองรับที่มีความจุมากกว่าปริมาณรวมของสารเคมีที่มีอยู่ในภาชนะทุกใบ และไม่วางเกาะก้นการทำงานของผู้ปฏิบัติงานและทางเดิน ในกรณีภาชนะเป็นแก้วต้องอยู่ในตำแหน่งที่ไม่แตกได้โดยง่าย
- 10) ไม่วางสารเคมีใกล้ท่อระบายน้ำ ใต้หรือในอ่างน้ำ หากจำเป็นต้องมีภาชนะรองรับ เพื่อป้องกันการสารเคมีรั่วไหลสู่สิ่งแวดล้อม

4.2.2 การจำแนกความเป็นอันตรายของสารเคมี ให้ดำเนินการจัดเก็บสารเคมีภายในห้องปฏิบัติการตามหลักการการจัดเก็บสารเคมีตามกลุ่มความเข้ากันได้ (Chemical compatibility storage group) และการติดสัญลักษณ์ความเป็นอันตราย (GHS)

- 1) การจัดสารเคมีตามกลุ่มความเข้ากันได้ (Chemical compatibility storage group) โดยมีรายละเอียดดังนี้
  - กลุ่ม 1 เบสอินทรีย์ที่เข้ากันได้ (Compatible Organic Bases)
  - กลุ่ม 2* สารที่ลุกติดไฟได้เองในอากาศ และ สารที่ไวปฏิกิริยาต่อน้ำที่เข้ากันได้ (Compatible Pyrophoric & Water Reactive Materials)
  - กลุ่ม 3 เบสอินทรีย์ที่เข้ากันได้ (Compatible Inorganic Bases)
  - กลุ่ม 4 กรดอินทรีย์ที่เข้ากันได้ (Compatible Organic Acids)
  - กลุ่ม 5* สารออกซิไดซ์รวมถึงสารเปอร์ออกไซด์ที่เข้ากันได้ (Compatible Oxidizers including Peroxides)
  - กลุ่ม 6 กรดอินทรีย์ที่เข้ากันได้ โดยไม่รวมถึงสารออกซิไดซ์และสารที่ติดไฟได้ (Compatible Inorganic Acids not including Oxidizers or Combustibles)
  - กลุ่ม 7 สารที่ไม่ไวต่อปฏิกิริยา สารไม่ไวไฟ หรือ สารไม่ติดไฟ (Not Intrinsically Reactive, Flammable or Combustibles)
  - กลุ่ม 8* สารออกซิไดซ์รุนแรงและกรดที่มีสมบัติออกซิไดซ์ที่เข้ากันได้ (Compatible Strong, Oxidizing Acids)
  - กลุ่ม 9* ก๊าซพิษบรรจุภายใต้ความดัน (Poison Compressed Gases)
  - กลุ่ม 10* สารระเบิดได้ที่มีความเข้ากันได้หรือวัสดุอื่นที่มีความไม่เสถียรสูง (Compatible Explosive or other highly Unstable Material)

สำเนา

- กลุ่ม 11 สารไวไฟ และสารติดไฟได้ที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน รวมไปถึงตัวละลาย (Non-Relative Flammable and Combustible, including solvents)
  - กลุ่ม 12* สารเคมีที่เข้ากันไม่ได้กับสารเคมีอื่นๆ (Incompatible with ALL other storage group)
  - *สารกลุ่ม 2 5 8 9 10 และ 12 ต้องจัดเก็บแยกจากสารกลุ่มอื่นๆ และต้องได้รับการดูแลด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ
- 2) การจำแนกตามสัญลักษณ์ความเป็นอันตรายตามระบบ (GHS) เป็นการจำแนกประเภทและติดฉลากสารเคมี เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถรับรู้ถึงอันตรายของสารเคมีอย่างถูกต้อง แบ่งความเป็นอันตราย 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านสุขภาพ และด้านสิ่งแวดล้อม แต่ละด้านแบ่งย่อยเป็นชนิดต่างๆ และใช้สัญลักษณ์แสดงความเป็นอันตราย ดังต่อไปนี้

ความเป็นอันตราย	ประเภท/สัญลักษณ์	
ด้านกายภาพ	▪ วัตถุระเบิด ▪ สารที่ทำปฏิกิริยาได้ด้วยตนเอง ▪ สารเปอร์ออกไซด์อินทรีย์ ที่อาจจะระเบิดได้เมื่อได้รับความร้อน	
	▪ แก๊สไวไฟ ▪ สารระเหยไวไฟ ▪ ของเหลวไวไฟ ▪ ของแข็งไวไฟ ▪ สารเคมีที่ทำปฏิกิริยาได้เอง	▪ ของเหลวที่ลุกติดไฟได้เองในอากาศ ▪ ของแข็งที่ลุกติดไฟได้เองในอากาศ ▪ สารเคมีที่เกิดความร้อนได้เอง ▪ สารเคมีที่สัมผัสแล้วให้แก๊สไวไฟ ▪ สารเปอร์ออกไซด์อินทรีย์
	▪ แก๊สออกซิไดซ์ ▪ ของเหลวออกซิไดซ์ ▪ ของแข็งออกซิไดซ์	
	▪ แก๊สภายใต้ความดัน	
	▪ สารที่กัดกร่อนโลหะ	

GHS01 Exploding bomb

GHS02 Flame

GHS03 Flame over circle

GHS04 Gas cylinder

GHS05 Corrosion

ความเป็นอันตราย	ประเภท/สัญลักษณ์	
ด้านสุขภาพ	ความเป็นพิษเฉียบพลัน	GHS06 Skull and crossbones
	- ความเป็นพิษเฉียบพลัน - ระคายเคืองผิวหนัง - ระคายเคืองต่อดวงตา - ไวต่อการกระตุ้นอาการแพ้ต่อผิวหนัง - เป็นพิษเฉาะงต่ออวัยวะเฉพาะบางระบบจากการสัมผัสครั้งเดียว	GHS07 Exclamation mark
	- กัดกร่อนผิวหนัง - ทำลายดวงตาอย่างรุนแรง	GHS05 Corrosion
	- ไวต่อการกระตุ้นให้เกิดอาการแพ้ของระบบทางเดินหายใจ - การกลายพันธุ์ของเซลล์สืบพันธุ์ - ก่อมะเร็ง - เป็นพิษต่อระบบสืบพันธุ์ - เป็นพิษเฉาะงต่ออวัยวะเฉพาะบางระบบจากการสัมผัสครั้งเดียว - เป็นพิษต่อระบบอวัยวะเป้าหมาย การได้รับสัมผัสซ้ำ - อันตรายต่อระบบทางเดินหายใจส่วนล่างหรือปอดอักเสบ	GHS08 Health Hazard
ด้านสิ่งแวดล้อม	อันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทางน้ำ	GHS09 Environment
	อันตรายต่อชั้นโอโซน	GHS07 Exclamation mark

สำเนา

4.2.3 การจัดเก็บสารเคมีในห้องปฏิบัติการ

- 1) สารเคมีที่จัดอยู่ในประเภทอันตรายสูงต่อสุขภาพ เช่น สารพิษที่ออกฤทธิ์เฉียบพลัน สารก่อมะเร็ง สารก่อกลายพันธุ์ และสารที่เป็นพิษต่อระบบสืบพันธุ์ ถือเป็นสารเคมีที่ต้องควบคุมเป็นพิเศษ ผู้ปฏิบัติงานจะต้องได้รับอนุญาตจากหัวหน้าห้องปฏิบัติการหรือผู้รับผิดชอบก่อนการนำไปใช้งานทุกครั้ง
- 2) การจัดเก็บสารเคมีประเภทไวไฟ
  - สารไวไฟที่จัดเก็บภายในห้องปฏิบัติการ ควรบรรจุในภาชนะที่มีปริมาตรไม่เกิน 20 ลิตร
  - ควรจัดเก็บให้ห่างจากแหล่งความร้อน เปลวไฟ ประกายไฟ แหล่งกำเนิดไฟฟ้า และแสงแดด อย่างน้อย 7.6 เมตร
  - ปริมาณสารไวไฟที่จัดเก็บในห้องปฏิบัติการไม่ควรเกิน 10 แกลลอน (ประมาณ 38 ลิตร) หากจำเป็นต้องเก็บเกินกต้องจัดเก็บในตู้เก็บสารไวไฟ
- 3) การจัดเก็บสารกัดกร่อน
  - สารกัดกร่อนทั้งกรดและเบส ควรจัดเก็บในตำแหน่งที่มีระดับต่ำ เพื่อป้องกันการตกหล่น
  - สำหรับขวดบรรจุสารที่มีปริมาณมากกว่า 1 ลิตร ไม่ควรจัดเก็บไว้ในระดับที่สูงไม่เกิน 60 เซนติเมตร
  - ควรจัดเก็บสารกัดกร่อนไว้ในตู้เก็บกรดโดยเฉพาะ และมีภาชนะรองรับของเหลว
  - ในกรณีของเหลวที่มีคุณสมบัติทั้งกัดกร่อนและไวไฟให้จัดเก็บตามหลักเกณฑ์ของสารไวไฟ
  - ควรแยกการจัดเก็บระหว่างกรดอินทรีย์และกรดอนินทรีย์อย่างชัดเจน
- 4) การจัดเก็บสารเคมีที่เป็นสารออกซิไดซ์ (Oxidizers) สารออกซิไดซ์เป็นสารที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการลุกไหม้หรือระเบิดได้ โดยเฉพาะเมื่อสัมผัสกับสารไวไฟหรือสารที่ติดไฟได้ง่าย สารกลุ่มนี้สามารถเพิ่มอัตราการลุกไหม้หรือทำให้สารอื่นลุกติดไฟได้ทันทีเมื่อได้รับความร้อน การเสียดสี หรือแรงกระแทก ตัวอย่างของสารออกซิไดซ์ ได้แก่ Peroxides, Chlorates, Nitrates, Chlorites, Nitrites และ Chromates เป็นต้น มีการจัดเก็บสารเคมีที่เป็นสารออกซิไดซ์ ดังนี้
  - ควรจัดเก็บสารออกซิไดซ์ให้ห่างจากแหล่งความร้อน แสงแดด และแหล่งกำเนิดไฟอย่างน้อย 7.6 เมตร
  - ควรบรรจุในภาชนะแก้วหรือภาชนะที่มีสมบัติเฉื่อย พร้อมฝาปิดที่เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้จุกคอรัคหรือจุกยาง เนื่องจากอาจเกิดปฏิกิริยากับสารออกซิไดซ์และก่อให้เกิดอันตราย
- 5) สารเคมีที่ก่อให้เกิดเพอร์ออกไซด์ (Peroxide-forming chemicals) สารเคมีที่ก่อให้เกิดเพอร์ออกไซด์ (Peroxide-forming chemicals) เป็นสารที่มีความไม่เสถียรสูง มีแนวโน้มก่อให้เกิดการระเบิดได้จากการกระแทก การสั่นสะเทือน ความร้อน หรือแม้แต่จากการสัมผัสกับอากาศและแสง จำแนกตามลักษณะการเกิดเพอร์ออกไซด์ได้เป็น 4 ประเภทหลัก
  - ประเภท A: ก่อให้เกิดเพอร์ออกไซด์จากการกลั่นหรือระเหย เช่น Butadiene, Chloroprene, Isopropyl ether
  - ประเภท B: สะสมเพอร์ออกไซด์ได้ถึงระดับที่สามารถระเบิดได้ เช่น Tetrahydrofuran, Diethyl Ether, 2-Butanol
  - ประเภท C: เกิดปฏิกิริยาพอลิเมอไรเซชันโดยเพอร์ออกไซด์ เช่น Acrylic acid, Styrene, Vinyl chloride
  - ประเภท D: สารอื่นที่มีความเสี่ยงแม้ไม่จัดอยู่ในกลุ่ม A-C เช่น Acrolein, Furan, Limonene

แนวทางปฏิบัติในการจัดเก็บและตรวจสอบสารเคมีที่ก่อให้เกิดเพอร์ออกไซด์ ดังนี้

  - ภาชนะบรรจุต้องปิดสนิท ห้ามใช้จุกแก้ว และควรหลีกเลี่ยงการสัมผัสอากาศ
  - ห้ามเปิดภาชนะที่ไม่ทราบประวัติการใช้งานหรืออายุของสาร
  - เปิดหรือทดสอบสารได้เฉพาะเมื่อมีข้อกำหนดระบุบนฉลาก
  - ห้ามเก็บสารภายใต้บรรยากาศเฉื่อย เช่น ไนโตรเจน เพราะอาจเร่งการเกิดเพอร์ออกไซด์
  - ตรวจสอบการเกิดเพอร์ออกไซด์โดยใช้ Peroxide Test Strip เมื่อแผ่นทดสอบแห้งจะให้ค่าที่แม่นยำ
  - ผู้รับผิดชอบต้องตรวจสอบและบันทึกผลการทดสอบทุก 6 เดือน พร้อมรายงานหัวหน้าห้องปฏิบัติการ

สำเนา

- 6) การจัดเก็บสารเคมีที่ไวต่อปฏิกิริยา (Reactive Chemicals) สารเคมีที่ไวต่อปฏิกิริยา (Reactive Chemicals) เป็นสารที่สามารถเกิดปฏิกิริยารุนแรงได้เมื่อตกอยู่ภายใต้สภาวะบางอย่าง เช่น สัมผัสกับน้ำ อากาศ หรือ ความชื้น ซึ่งอาจทำให้เกิดการลุกไหม้ การระเบิด หรือปล่อยก๊าซพิษได้ แนวทางการจัดเก็บสารไวต่อปฏิกิริยา ดังนี้
- ต้องแยกเก็บสารไวต่อปฏิกิริยาออกจากสารเคมีอื่นอย่างชัดเจน
  - บริเวณหรือภาชนะจัดเก็บควรมีป้ายคำเตือนที่ชัดเจน เช่น “สารไวต่อปฏิกิริยา – ห้ามสัมผัสอากาศ” “สารไวต่อปฏิกิริยา – ห้ามใช้น้ำ”
  - สารที่ไวต่อน้ำต้องจัดเก็บให้ ห่างจากแหล่งน้ำภายในห้องปฏิบัติการ เช่น อ่างล้างมือ ฝักบัวฉุกเฉิน
  - ควรจัดเก็บในภาชนะที่เหมาะสมและปิดสนิท พร้อมติดฉลากแสดงวันเปิดใช้งานครั้งแรก
- 7) การจัดเก็บสารที่ไม่ใช้แล้ว (Clearance) การตรวจสอบและจัดการสารเคมีที่ไม่ใช้แล้ว เป็นกระบวนการสำคัญ เพื่อควบคุมความปลอดภัยและลดความเสี่ยงในห้องปฏิบัติการ โดยผู้รับผิดชอบต้องดำเนินการตรวจสอบเป็นประจำ ทุก 6 เดือน เพื่อแยกสารออกจากระบบสารเคมีและเตรียมนำไปกำจัดอย่างถูกต้อง แบ่งประเภทของสารเคมีที่ไม่ใช้แล้ว ดังนี้
- สารที่ไม่ต้องการใช้ คือ สารที่ไม่มีความจำเป็นต่อการใช้งาน แม้จะยังไม่หมดอายุและยังสามารถใช้งานได้
    - หากยังสามารถใช้งานได้ให้ บริจาคให้กับห้องปฏิบัติการอื่น
    - หากไม่ต้องการใช้งานแล้วให้ ส่งกำจัด
  - สารที่หมดอายุตามฉลาก คือ สารที่หมดอายุตามวันที่ผู้ผลิตรายใดรายหนึ่งระบุไว้บนฉลากขวด การจัดเก็บต้องทำการตรวจสอบสภาพของสาร
    - สามารถใช้งานได้ให้จัดเก็บเข้าคืนระบบสารเคมีพร้อมติดป้ายฉลากใหม่ระบุวันหมดอายุ และบันทึกในทะเบียนตรวจสอบ
    - ไม่สามารถใช้งานได้ให้บริจาคให้กับห้องปฏิบัติการอื่น หรือ ส่งกำจัด
  - สารที่หมดอายุตามสภาพ คือ สารที่เสื่อมสภาพ ไม่สามารถใช้งานได้ แม้จะยังไม่หมดอายุตามฉลาก เช่น สี กลิ่น หรือสถานะของสารเปลี่ยนไปจากเดิม ให้ดำเนินการส่งกำจัดสารเคมี
- 4.2.4 การจัดเก็บถังแก๊ส เพื่อความปลอดภัยในการใช้งานและจัดเก็บแก๊ส ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดดังต่อไปนี้
- 1) การเก็บถังแก๊สต้องมีสายคาดหรือโซ่ยึด 2 ระดับกับผนัง โต๊ะปฏิบัติการ หรือที่รองรับอื่นๆ ที่สามารถป้องกันอันตรายให้กับผู้ปฏิบัติงานในบริเวณใกล้เคียงจากน้ำหนักของถังแก๊สที่อาจล้มทับได้
  - 2) ติดป้ายระบุสถานะการใช้งานของถังแก๊ส รวมไปถึงวันที่รับเข้าและการเปิดใช้งาน
  - 3) ห้ามเก็บถังแก๊สเปลาร่วมกับถังที่มีแก๊ส และต้องติดป้ายระบุชัดเจนว่าเป็นถังเปล่าหรือถังที่มีแก๊ส
  - 4) ควรเก็บถังแก๊สในที่แห้ง อากาศถ่ายเทได้ดี ห่างจากความร้อน ประกายไฟ แหล่งกำเนิดไฟ วงจรไฟฟ้า และบริเวณที่เก็บถังแก๊สควรมีอุณหภูมิไม่เกิน 52 องศาเซลเซียส
  - 5) เก็บถังแก๊สออกซิเจนห่างจากถังแก๊สเชื้อเพลิง แก๊สไวไฟ และวัสดุไฟไหม้ได้อย่างน้อย 6 เมตร หรือบังด้วยฉาก/ผนังกั้นที่ทำด้วยวัสดุไม่ติดไฟ มีความสูงอย่างน้อย 1.5 เมตร และสามารถหน่วงไฟได้อย่างน้อยครึ่งชั่วโมง
  - 6) ตรวจสอบการรั่วไหลของถังแก๊สและสภาพภายนอกของถัง อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และควรตรวจสอบเพิ่มเติมก่อนการใช้งานทุกครั้ง หากไม่ได้ใช้ถังแก๊สเป็นเวลานาน

สำเนา

4.3 การเคลื่อนย้ายสารเคมีและวัตถุอันตราย

4.3.1 การเคลื่อนย้ายสารเคมีภายในห้องปฏิบัติการ

- 1) การเคลื่อนย้ายขนถ่ายสารเคมี ขณะจัดเก็บ เบิก-จ่าย หรือนำไปใช้ ต้องทำด้วยความระมัดระวัง เพื่อความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน และลดความเสี่ยงของการรั่วไหลหรือการปนเปื้อนต่อสิ่งแวดล้อม
- 2) ผู้ที่ปฏิบัติงานขนถ่ายสารเคมีต้องสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล (PPE) เช่น ถุงมือ แว่นตานิรภัย เสื้อคลุมปฏิบัติการ (เสื้อกาวน์) และอุปกรณ์อื่นๆที่เหมาะสมกับชนิดของสารเคมี
- 3) การเคลื่อนย้ายสารประเภทกรดและตัวทำละลาย ต้องใช้ถังยางที่ทนต่อการกัดกร่อนหรือการละลาย
- 4) การเคลื่อนย้ายสารเคมีประเภทของเหลวไวไฟ ต้องใช้ภาชนะที่ทนต่อแรงดัน
- 5) สารเคมีที่เคลื่อนย้ายต้องอยู่ในภาชนะบรรจุที่ปิดฝาสนิท หากจำเป็นอาจฉีกด้วยพาราฟิล์ม
- 6) รถเข็นที่ใช้เคลื่อนย้ายสารเคมีต้องมีแนวกันสูงเพียงพอเพื่อป้องกันขจัดล้ม
- 7) ขณะขนถ่ายสารเคมีควรใช้ภาชนะรองที่มีความแข็งแรงและไม่แตกหักง่าย เพื่อป้องกันการหกหรือรั่วไหล
- 8) การเคลื่อนย้ายสารเคมีที่เข้ากันไม่ได้ ควรแยกภาชนะรองรับในระหว่างการเคลื่อนย้าย

4.3.2 การเคลื่อนย้ายสารเคมีภายนอกห้องปฏิบัติการ

- 1) สารเคมีที่เคลื่อนย้ายต้องมีฉลากที่ถูกต้องชัดเจน
- 2) ขวดสารเคมีที่ต้องเคลื่อนย้ายต้องวางในภาชนะรองรับที่เหมาะสม แข็งแรง ปลอดภัย และไม่แตกหักง่าย
- 3) มีวัสดุกันกระแทกและหรือมีตัวดูดซับสารเคมีระหว่างขวดขณะเคลื่อนย้าย
- 4) การเคลื่อนย้ายสารเคมีที่เข้ากันไม่ได้ ควรแยกภาชนะรองรับในระหว่างการเคลื่อนย้าย
- 5) หากต้องเคลื่อนย้ายสารเคมีหลายขวดพร้อมกัน ควรใช้ รถเข็นที่มีแนวกันรอบด้าน และแนวกันควร สูงเพียงพอ เพื่อป้องกันไม่ให้ภาชนะตกหล่น
- 6) การเคลื่อนย้ายสารเคมีและวัตถุอันตรายระหว่างชั้นให้ใช้ลิฟท์ในการเคลื่อนย้าย

4.4 การจัดการของเสียและวัตถุอันตราย

4.4.1 การจัดเก็บของเสียภายในห้องปฏิบัติการ

- 1) กำหนดพื้นที่เฉพาะ สำหรับการจัดเก็บของเสีย โดยใช้การตีเส้นแถบสีบนพื้น เพื่อแบ่งเขตให้ชัดเจน พร้อมทั้ง ติดป้ายแสดงพื้นที่จัดเก็บของเสีย และ ป้ายเตือนอันตรายจากสารเคมี อย่างชัดเจน
- 2) ของเสียต้องวางอยู่ใน ภาชนะรองรับที่เหมาะสม แข็งแรง และปิดสนิท เพื่อป้องกันการรั่วไหลและการปนเปื้อน ทั้งนี้ต้องแยกประเภทของเสียให้ถูกต้องตามลักษณะ เช่น ของเสียเคมี ของมีคม หรือวัสดุปนเปื้อน
- 3) ห้ามบรรจุของเสียเกิน 80% ของความจุภาชนะบรรจุ โดยปริมาณของเสียต้องอยู่ต่ำกว่าระดับปากภาชนะอย่างน้อย 1 นิ้ว เพื่อป้องกันการรั่วไหลหรือกระเด็นออกในระหว่างการเคลื่อนย้าย
- 4) ห้ามจัดเก็บของเสียที่ไม่เข้ากันไว้ในภาชนะเดียวกัน โดยผู้รับผิดชอบต้องศึกษาข้อมูลจากเอกสารข้อมูลความปลอดภัย (SDS) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาความเข้ากันได้ของสารเคมีแต่ละชนิดก่อนทำการจัดเก็บร่วมกัน

4.4.2 ของเสียที่ปนเปื้อนสารเคมีซึ่งเกิดขึ้นจากกิจกรรมในห้องปฏิบัติการ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก

- 1) ของเสียทั่วไปที่ปนเปื้อนสารเคมีเล็กน้อย เช่น หน้ากากอนามัย และกระดาษชำระ ที่ใช้ขณะปฏิบัติการทดลอง
  - หากมีการปนเปื้อนสารเคมีให้ทิ้งลงใน ถังขยะประเภทอันตราย ที่จัดเตรียมไว้ โดยของเสียประเภทนี้จะถูกกำจัดตามระบบการจัดการของเสียอันตรายของอุทยานฯ
- 2) ของเสียจากอุปกรณ์ทดลองที่ปนเปื้อนสารเคมี เช่น ถุงมือยาง, ปลาย micropipette, ถุงบรรจุสารเคมีจากชุดทดสอบ ฯลฯ
  - ทิ้งลงในภาชนะบรรจุของเสียเฉพาะ ซึ่งจัดวางไว้ในบริเวณพื้นที่สำหรับเก็บของเสียภายในห้องปฏิบัติการ
  - ดำเนินการส่งกำจัดผ่านระบบ Smart Lab ที่หน่วยงานกำหนดอย่างถูกต้อง

สำเนา

- 4.4.3 ของเสียประเภทสารเคมีที่เกิดขึ้นภายในห้องปฏิบัติการ ประกอบด้วย สารเคมีที่ไม่ต้องการใช้ สารเคมีที่หมดอายุตามสภาพ สารเคมีที่หมดอายุตามฉลาก และสารละลายที่เป็นของเสียจากการทดลอง
- ทำการบันทึกข้อมูลผ่านระบบ Smart Lab
  - ส่งกำจัดตามรอบจัดเก็บของเสียอันตรายที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่กำหนด ภายใต้ระบบ Smart Lab อย่างถูกต้องและปลอดภัย
- 4.4.4 ของเสียประเภทของมีคม เช่น เครื่องแก้วที่แตกชำรุด
- จัดเก็บไว้ในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด โดยต้องมีการแยกพื้นที่จัดวาง พร้อมระบุประเภทของเสียอย่างชัดเจน
  - ทำการบันทึกข้อมูลผ่านระบบ Smart Lab
  - ส่งกำจัดตามรอบจัดเก็บของเสียอันตรายที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่กำหนด ภายใต้ระบบ Smart Lab อย่างถูกต้องและปลอดภัย

4.5 การจัดการกรณีสารเคมีหกรั่วไหล

- 4.5.1 จัดเตรียมอุปกรณ์ตอบสนองต่อเหตุฉุกเฉินสารเคมีรั่วไหล ในบริเวณที่มีการใช้หรือจัดเก็บสารเคมี เช่น เครื่องดับเพลิง ชุดอุปกรณ์สำหรับตอบโต้สารเคมีรั่วไหล รวมถึงอุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล (PPE) โดยต้องจัดวางจุดที่เข้าถึงง่าย และมีการตรวจสอบสภาพอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถใช้งานได้มีประสิทธิภาพ
- 4.5.2 กรณีเกิดการหกรั่วไหล ให้พนักงานที่พบเหตุการณ์ทำการประเมินความเสี่ยง และปฏิบัติตามแผนตอบโต้เหตุฉุกเฉินสารเคมีหกรั่วไหล

4.6 การปฐมพยาบาลเบื้องต้น

- 4.6.1 ข้อปฏิบัติเมื่อสารเคมีหกกรดผิวหนัง
- 1) กรณีไม่ทราบชนิดของสารเคมี
    - ถอดเสื้อผ้าบริเวณที่เปื้อนสารเคมีออกโดยเร็ว
    - เช็ดหรือซับสารเคมีออกให้มากที่สุดโดยเร็วที่สุด
    - หากเป็นสารที่ละลายน้ำได้และไม่ทำปฏิกิริยากับน้ำ ให้ล้างด้วยน้ำไหลปริมาณมากอย่างน้อย 10 นาที
    - หากเป็นสารที่ไม่ละลายน้ำ ให้ล้างด้วยสบู่โดยใช้อ่างน้ำหรือ Safety Shower
    - หากมีอาการระคายเคืองหรือบาดแผลรุนแรง ให้รีบพบแพทย์ทันที
  - 2) กรณีทราบชนิดของสารเคมี
    - สารกรดทั่วไป: ล้างด้วยน้ำปริมาณมาก และตามด้วยสารละลายโซเดียมไบคาร์บอเนตเจือจางหมายเหตุ: หากเป็นกรดซัลฟิวริกเข้มข้น ให้เช็ดสารออกให้มากที่สุดก่อนล้างน้ำ
    - สารเบส: ล้างด้วยน้ำปริมาณมาก และตามด้วยสารละลายกรดแอซิดิกเจือจาง
    - ฟีนอล: ล้างด้วยน้ำปริมาณมาก และทาดด้วยกลีเซอรินอิมมัตวด้วยโบรมีน หากกรดมาก ต้องรีบนำส่งโรงพยาบาลทันที เพราะอาจทำให้ไตวาย
    - กรดไฮโดรฟลูออริก (HF): ล้างด้วยน้ำจำนวนมาก และ นวดด้วย Calcium Gluconate Gel 2% จากนั้นต้องพบแพทย์ทันทีแนะนำให้หลีกเลี่ยงการใช้ HF หากไม่จำเป็น
- 4.6.2 ข้อปฏิบัติเมื่อสารเคมีกระเด็นเข้าตา
- ล้างตาทันทีโดยใช้อ่างล้างตาฉุกเฉิน (Eye Wash Station) หรือน้ำไหลสะอาด
  - ขณะล้างให้พลิกเปลือกตาและกลอกตาไปมาอย่างน้อย 10 นาที
  - ห้ามใช้สารละลายกรดหรือเบสในการล้างตาเด็ดขาด
  - หากมีอาการระคายเคืองรุนแรง ให้รีบส่งโรงพยาบาลทันที

สำเนา

5. เอกสารที่เกี่ยวข้อง/เอกสารแนบ

- 5.1. QP-AF-001 การดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง
- 5.2. FM-HD-022 แบบฟอร์มข้อมูลความปลอดภัยในการใช้สารเคมี (SDS)
- 5.3. FM-HD-023 แบบฟอร์มบัญชีรายชื่อสารเคมี (Master Chemical Inventory Form)
- 5.4. FM-LE-152 แบบฟอร์มบัญชีรายชื่อสารเคมี

สำเนา

